

pratiko, ker je lepa, dobri kup, inu za per sebi vedno nosit perpravna.“

Te tri Vodnikove pratike so sedaj že jako redke. Hranijo se le še v nekaterih knjižnicah; morda ima tu ali tam tudi kak zasebnik jedno ali drugo. Licejska knjižnica ljubljanska hrani vse tri trdo vkupe vezane, ki so bile last Vod-

nika samega. Na prvi list te pratike za l. 1795. je pisatelj sam napisal lastnoročno znani svoj životopis: „Rojen sim 3. svičana 1758“ itd. . . . „Pisano na Gorjušah v bohinskih gorah 1. Rožnicveta 1796.“ Natančen posnetek tega spisa je v prilogi „Vodnikovega spomenika“, l. 1859.

(Dalje.)

Stavnice.

(Spisal Andrej Mejač.)

Jeden izmed onih versko-narodnih običajev, ki pričajo o vnetosti prednamcev za lepoto hiše božje, bila je gotovo iz starih časov izvirajoča navada, da so napravljali v raznih soseskah te ali one župnije tako zvane stavnice in jih potem darovali svojim župnim cerkvam.

Kaj pa so bile stavnice?

Naš slavni kronist Valvasor opisuje v svoji VII. knjigi (str. 472 in 473) „kolednike“, t. j. ljudi, ki so hodili iz te in one župnije od svetega Nikolaja pa do Svečnice po vaséh in gradovih ter popevali. Kar so pripeli denarja, za to so kupili rmenega voska in napravili iz njega tanke svečice. Te svečice so spletli po tri drugo v drugo in jih razobesili potem na okrog po stavnici. V VII. knjigi na 473. strani vidimo podobno, ki nam predočuje tako stavnico. Sredi tedanjega ljubljanskega trga stojé štirje krepki možje z dežele, oboroženi po tedanji navadi z meči in bati. Jeden izmed njih podpira z roko drog, na katerem se nahaja nekaki dolgi in okrogli košari podobna stvar. Vrhu te košare opazimo stolpič in razne male zastavice in okraske. Okrog in okrog pa visé že omenjene spletene svečice. Tako svečno stajalo so krasili po besedah Valvasorjevih z lošem (zlatu peno), s svilo, zastavicami, zvezdicami in raznovrstnim nakitjem. Napravljali pa so to nakitje večinoma iz brezove gobe, katero so najpreje v vreli vodi kuhali, da je postala snežno bela, potem pa posušeno razrezali kakor papir in izdelovali iz nje razne stvari. Nekatero teh stavnic so bile tako debele, da sta jo dva moža težko obsegla; četudi so bile druge tanjše, vendar so bile vse napravljene prav čedno.

Napravljali so stavnice nekaj dnij pred Svečnico. Na Svečnico pa je nesla vsaka soseska svojo stavnico k župni cerkvi, kamor so jo spremljali godci. V cerkvi jo je mašnik blagoslovil, donšalci pa so jo izročili v dar župni cerkvi. — Tako blizu pripoveduje Valvasor.

Ta navada se je ohranila v nekaterih gorenjskih župnijah nekako do prve četrtine tega

stoletja. Saj so nosili stavnice v drugem desetletju še v cerkljanski in vodiški župniji. Primeroma nadalje pa se je ohranila ta navada v komênski župniji, kjer je ponehala šele okrog l. 1850.¹⁾

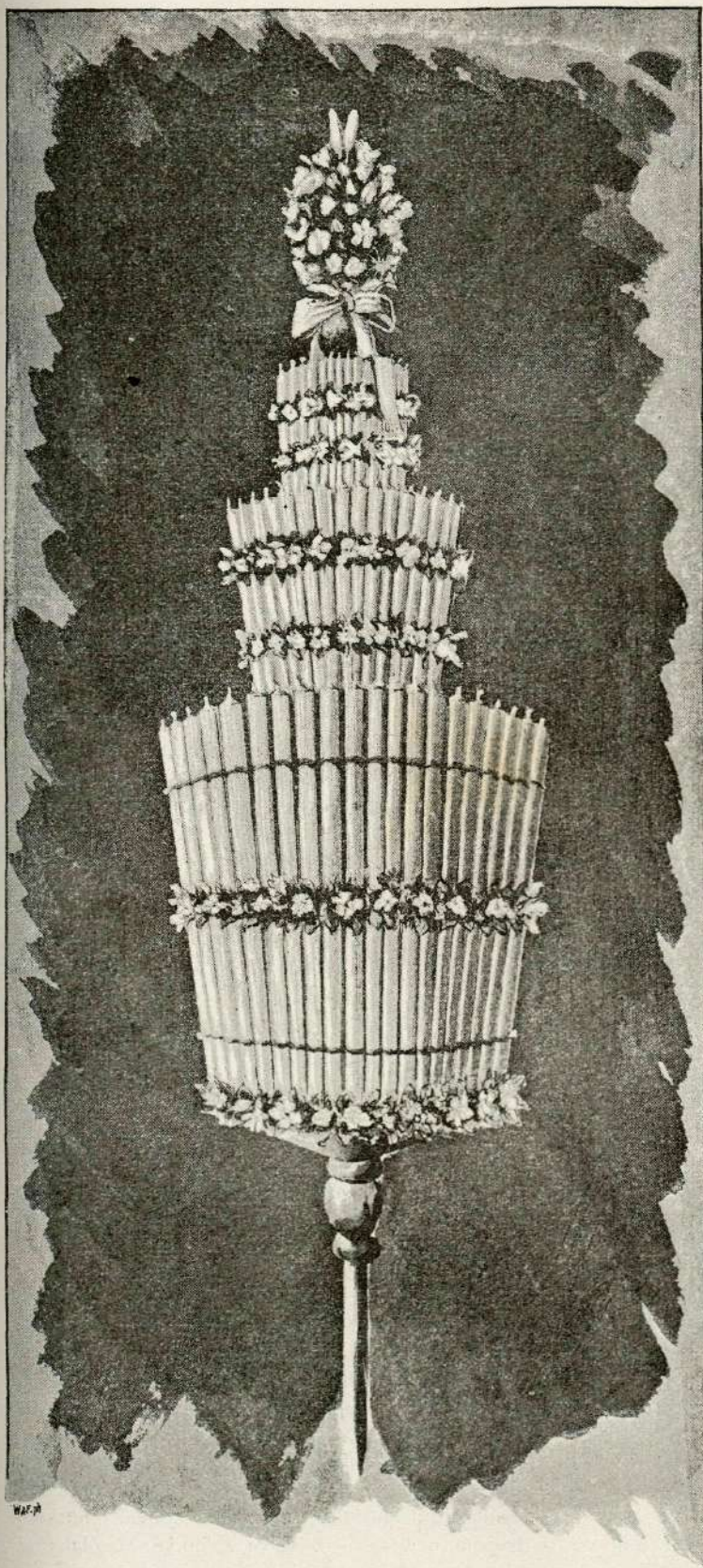
Stavnice, katere so narejali v tem stoletju, bile so primeroma drugačne, in tudi njihovo napravljanje je bilo drugo, kakor ob Valvasorjevem času. Temu pa se ni čuditi; vsaka stvar polagoma napreduje, pokâj bi ne okraševanje stavnic?

Komênska župnija se je delila za napravljanje stavnic navadno v tri, včasih tudi v pet sosesk. Iz teh sosesk so šli takoj po božičnih praznikih mladeniči koledovat, in sicer najprvo po svojem okolišu, potem pa tudi po sosednjih vaséh, osobito po podružnicah. Koledniki so nekdaž hodili celó z godbo okoli, kasneje so peli, slednjič pa opustili tudi petje. Bili so precěj nadležni, ker jim je bil namen kar največ nabrati, da so mogli kupiti poleg sveč tudi dosti šopkov in vencev iz umetnih cvetic.

Da pa se je stavnica dobro olepšala in uredila, imela je vsaka soseska svoje leseno stojalo. Bilo je okroglo in razdeljeno v tri oddelke: v spodnjem oddelku, kjer je bilo najširše, merilo je v prerezu blizu 80 cm, visoko pa je bilo do 2 m; srednji oddelek je bil primeroma ožji, zgornji pa že celó ozek. V stojalnih oddelkih so bile v deske napravljene luknje, kamor so se natakale sveče. Vse stojalo je bilo bujno pobarvano, na vidnih krajih tudi pozlačeno.

Par dnij pred novim letom so prenesli stojalo iz župne cerkve, kjer je bilo shranjeno čez leto, v dotično sosesko, v hišo županovo ali pa k cerkvenemu ključarju. Iz mesta so prenesli sveče, vence in šopke in pričelo se je za stare in mlade tolikanj veselo delo, tako zvano vezanje stavnic. Navadno je delo vodil kak star mož, ki je bil v tej umetnosti zadosti iz-

¹⁾ Poslednjo tako stavnico je nosila kasneje vsakih pet let soseska Kapljavas, katere prebivalci so se trdno držali stare navade.

Stavnica. (Narisal Josip Dostal.)

kušen. Drugi sosesčani pa so zadovoljno gledali in tudi pomagali na ta ali oni način.

Najprvo so nastavili v spodnji najširši stojalov oddelek one sveče, ki so tehtale po dva do poltretjega funta. V srednji oddelek so devali sveče po jeden ali poldrugi funt težke. V gornji oddelek pa najmanjše, ki so tehtale po tri četrtnine, pol, ali jedno četrtnino funta. Tako nataknjene sveče so povezali v vsakem oddelku po dvakrat z voščenicami (drobnimi svečicami) in jih tako pritrdili na stojalo. Okrog in okrog pa so navili in napletli raznobarnih vencev iz umetnih cvetlic. Sveče so ovili sem in tje z lošem. Po vnanjih straneh vsakega oddelka pa so nataknlili mnogo manjših suhih šopkov. Tu in tam so nastavili po vrhnem delu vsakega oddelka tudi raznih lošastih banderc. Na vrh stojala pa, kjer je že bila pozlačena krogla, pritrdili so ogromen in drag šopek iz cvetlic. Tako je bila stavnica gotova.

Ko je prišel novega leta dan, tedaj je najjačji mladenič nesel izgotovljeno stavnico v cerkev. Opasal si je nalašč zato pripravljene usnjati pas, v katerem je postavil drog s stavnico na vrhu. Navadna visokost droga je bila po jeden meter. Spremljevali so takega stavnničarja navadno vsi krepkejši mladeniči iz dotične soseske ter mu pomagali pri težavni nošnji. Pomagali so nositi le tedaj, ko so šli bolj po samotah: sramotno pa bi bilo, ko bi skozi vasi ali proti cerkvi jeden sam junak ne bil zmogel vse teže. Prišedši pred cerkev, postavil je stavnničar svoje breme pred vrata in čakal, dokler ni prišel duhovnik, ki je stavnico blagoslovil. Po opravljenem blagoslovu jo je nesel pred glavni oltar in jo postavil v nalašč zato pripravljeno stojalo. V komenski župniji so bile navadno po tri stavnice, dostikrat

tudi štiri, nekaterikrat celo pet. Stale so v cerkvi z vsem lišpom od novega leta do Svečnice. Po Svečnici pa je navadno cerkvenik jedno izmed njih razdril, da je dobil sveče za oltarje, potem drugo in tretjo, tako da so slednjič prišle vse na vrsto. Z venci in šopki pa je krasil svete podobne.

* * *

Dobra stran te navade je bila ta, da je ljudstvo tekmovalo med seboj, kje bodo imeli večjo in lepšo stavnico. Veljal je tedaj pregovor: „Stavnica mora biti z drogom poldrug seženj visoka, pa nad jeden cent težka!“ Cerkve so dobivale na ta način dosti svečave za celo leto ter mnogo pisanih šopkov in vencev iz umetnih cvetic, katere so nekdam jako čislali po

Gorenjskem. Pa kakor ima vsaka stvar tudi senčno stran, tako tudi stavnice niso bile brez nje. Koledniki se že ob Valvasorjevem času niso vèdli „kakor otroci luči“, in tudi kasneje niso bili nič boljši: prišla je zavist med mladeniče te in one soseske, prišli so tepeži in druge razvade. Navadno so mladeniči v tem stoletju na novega leta dan vselej napravili pijačo in razveseljevanje, češ, da „stavnico zapijajo“; večkrat so se sprli in stepli. Ni torej čuda, da ta navada ni bila več priljubljena in je jela hirati. Naposled so jo popolnoma zanemarili. V cerkvah pa se je uvèdlo namesto stavnic darovanje za cerkvene sveče in to se je ohranilo v veliki večini župnij do danes.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe svetega Mohorja.

(Dalje.)

Umna živinoreja. Slovenskim gospodarjem v pouk popisal Franjo Dulár, okrožni živinozdravnik. — I. knjiga. Kako se domača živina zdrava ohrani. 8°.

V uvodu pové pisatelj nekoliko o zgodovini živinoreje (str. 1—16). Vso knjigo deli v dva dela. V prvem uči, kako je treba skrbeti v obče za živalsko zdravje. Ozira se pri tej razpravi na zračne razmere (str. 17—30), na krmljenje (str. 30—55), na tečnost te ali one klaje (str. 55—92), na pripravljane krme (str. 92—101), na pripomočke, s katerimi se slaba krma zboljša (str. 101—111), in h koncu omenja, kakšni morajo biti hlevi, da so zdravi (str. 111—128). — V drugem delu govori pisatelj o posameznih živalih: o konju (str. 129 do 152), o govedu (str. 152—182), o ovci in kozi (str. 183—190) in o svinji (str. 190—202) ter kaže, kako je ravnati z živalimi, da so zdrave.

Jezik je lep. Pisatelj se izogiblje ptujk, kar delo posebno krasi. Mesto „umeteno“ mleko pravimo „umedeno“ mleko.

Knjiga je pisana jako umevno. Živinorejcu bo dobro služila, ker obsega obilo naukov. Razdelitev je primerna; poglavja so kratka, važne reči so tiskane z razprtimi črkami, zaradi česar je delo jako pregledno.

Slovenskim živinorejcem toplo priporočamo, naj knjigo skrbno beró in se ravnajo po njenih navodilih, da se bo zopet povzdignila živinoreja, ki v sedanjem času pojema, posebno v nekaterih krajih.

F. O.

Zgodbe sv. pisma. Slovincem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe. I. del: Zgodbe starega

zakona. 4°. Str. 76. — Nihče nam ne more zameriti, da te knjige ne ocenjamo v tem listu. Naj si jo vsakdo ogleda, pa tudi čita, čita! Urednik tega lista izreka blagohotnim ocenjevalcem zahvalo in ob enem prosi dobrohotne duhovnike, da bi mu sporočili svoje opazke in naznanili želje in misli preprostih bralcev. Pot knjigi je seveda določena, vendar bi se dal porabiti še marsikak pameten nasvet. — Ne smemo pa prezreti, da smo Slovenci premnogo hvale za to knjigo dolžni slavnemu odboru družbe svetega Mohorja. Ni se bal stroškov, ni poznal težav in pomislekov, ni se ustavljal pisateljevim željam, in bil je stanovit in potrpežljiv, da se je izdal ta snopič, ki je zares prizadeval vsem sodelujočim osebam mnogo truda. — Novim udom bode odbor lahko dal 1. snopič svetega pisma, ker ima še mnogo izvodov, kar naj bi ljudem naznanili gospodje poverjeniki, pa tudi opomnili družabnike, naj skrbno hranijo posamezne snopiče, da bodo kdaj imeli celo sv. pismo.

Drobtinice. XXVIII. letnik. Uredil dr. Frančišek Lampe. Založila Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani. Natisnila „Katoliška Tiskarna“. 1894. 8°. Str. VII + 192. Cena 80 kr. — Pozno oznanjamo to novo slovensko knjigo, a ocenjamo je ne. Glavni del knjige podaja prvo in drugo knjigo najimenitnejšega dela svetega Frančiška Saleškega: „Teotim ali o ljubezni božji“. To vam je čudovito veličastno in lepo, dobro delo, zatorej je vredno, da je imamo tudi v slovenskem jeziku. Prevodu, ki podaja — upamo — vseskozi pravo misel svetnikovo in je prikrojen po francoskem izvorniku in dveh dobrih prevodih (jednem latinskem, drugem nemškem), želeli bi samo še večjo lahkoto, gibčnost in umevnost. „Životopisi“ predočujejo Fran-